

References

1. Ashurov Z.A. Improvement of the organizational and economic mechanism of corporate management. Doctor of Philosophy (PhD) Dissertation in Economics. T.: 2019
2. "Financial strategy: Managing the key drivers of value"- Richard A. Brealey and Stewart C. Myers
3. "The impact of Financial Strategy on Corporate Governance : Evidence from Emerging Markets"- a research paper by Naliniprava Tripathy
4. Cadbury A. The Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance (Cadbury Report). –London: Gee Publishing Ltd., 1992
5. Бандурин А., Гуржиев В., Нургалиев Р. Финансовая стратегия корпорации. – М.: Алмаз, 2014

YEVROPA ITTIFOQIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING ILG'OR AMALIYOTI VA UNI O'ZBEKISTONGA JORIY ETISH IMKONIYATLARI

Kenjayeva Umriya Faxritdinovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Korporativ boshqaruv kafedrası
u.kenjayeva@tsue.uz

Avazov Shahzod Baxriddin o'g'li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

Annotatsiya

Bugungi kunda korporativ boshqaruv biznes yuritishning eng muhim ustunlaridan biri sifatida qaralib, kompaniyalarning shaffof va barqaror tarzda faoliyat yuritishini ta'minlaydigan tizimga aylanib ulgurdi. Xususan, Yevropa Ittifoqi kompaniyalar muvaffaqiyatini ta'minlash va aksiyadorlarning manfaatlarini himoya qilish uchun muhim bo'lgan kuchli korporativ boshqaruv amaliyotiga ega. Ushbu maqolada Yevropa Ittifoqi korporativ boshqaruvining muhim xususiyatlari hamda ularni O'zbekistonga joriy etish orqali shaffof ishbilarmonlik muhitini yaratish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Yevropa Ittifoqi, korporativ boshqaruv, xorijiy tajriba, shaffoflik, strategiya, manfaatdor tomonlar, ijtimoiy mas'uliyat, kompaniya qiymati, axborotni oshkor qilish, rag'batlantirish, investor, iqtisodiy rivojlanish.

Korporativ boshqaruv kompaniyalarning samarali va axloqiy jihatdan uzoq muddatga faoliyat yuritishiga yordam beradigan tizimdir. Yevropa Ittifoqida shaffoflik, hisobdorlik hamda kompaniya va aksiyadorlar o'rtasidagi munosabatlarni yaxshilashga qaratilgan yetuk korporativ boshqaruv reglamenti mavjud. Xususan, Yevropa Ittifoqida korporativ boshqaruv so'nggi o'n yilliklarda muhim bir masalaga aylandi, chunki u iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy farovonlikning asosi sifatida qaralmoqda. Yevropa Ittifoqida korporativ boshqaruv amaliyoti barqaror ishbilarmonlik muhitini yaratish va kompaniyalarning o'z manfaatdor tomonlarini har tomonlama e'tiborga olishini ta'minlashga qaratilgan. Agar O'zbekiston ushbu

amaliyotlarni o'zlashtirsa, bu investitsiyalar va iqtisodiy rivojlanish uchun ishonchli va shaffof ishbilarmonlik muhitini yaratishga yordam berishi mumkin.

Umuman olganda, Yevropa Ittifoqidagi ushbu korporativ boshqaruv amaliyotlari kompaniyalar muvaffaqiyati va manfaatdor tomonlarning ushbu kompaniyalarga bo'lgan ishonchi uchun juda muhimdir. Samarali korporativ boshqaruv tuzilmalari risklarni boshqarishni yaxshilash, shaffoflikni oshirish, korrupsiya va huquqbuzarliklarning oldini olish va korporativ qiymatni oshirishga yordam beradi. So'nggi paytlarda raqamlashtirishga e'tibor qaratilayotgani Yevropa Ittifoqining doimiy o'zgarib turadigan biznes muhitida global miqyosda korporativ boshqaruvda yetakchi rol o'ynashga tayyor ekanligini ko'rsatadi.

Kuchli korporativ boshqaruv amaliyoti Yevropa Ittifoqi kompaniyalari va moliya bozorlarining uzluksiz faoliyat yuritishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Korporativ boshqaruvning asosiy maqsadlari aksiyadorlar huquqlarini mustahkamlash, shaffoflikni yaxshilash, javobgarlikni oshirish hamda moliya tizimining yaxlitligini saqlashdan iborat. Natijada, "Yevropa Ittifoqidagi kompaniyalar ma'lum korporativ boshqaruv qoidalariga rioya qilishlari shart va shu bilan yuqori darajadagi mas'uliyatni namoyon etadilar. Bunga misol qilib, hisobot berishning shaffofligini keltirish mumkin, bu esa kompaniyalarni o'z tadbirkorlik faoliyati to'g'risida keng qamrovli hisobotlar yaratish va ularni muntazam nashr etish majburiyatini oladi"[1].

Yevropa Ittifoqida korporativ boshqaruvning ahamiyatini, shuningdek, tartibga solish va nazoratni kuchaytirish zarurligini keltirib chiqargan turli xil nizolar bilan ham ko'rsatib o'tish mumkin. Bunga yirik transmilliy kompaniyalarning soliqqa oid suiiste'mol amaliyotlarining fosh etilishi va banklardagi bozor narxlarini manipulyatsiya qilish bilan bog'liq mojarolar misol bo'la oladi.

Shuningdek, korporativ boshqaruv Yevropa Ittifoqida muhim rol o'ynaydi hamda adolatli va shaffof bozorni yaratish uchun muayyan qoidalar va tartiblarga rioya qilish zarurligini anglatadi. Korporativ boshqaruvni kuchaytirish investorlar va manfaatdor tomonlarning Yevropa Ittifoqi kompaniyalari va bozorlariga bo'lgan ishonchini oshirishga yordam beradi.

Yevropa Ittifoqida korporativ boshqaruvning muhim amaliyotlari sifatida quyidagilarni keltirib o'tishimiz mumkin:

- Alohida kengash va boshqaruv: Yevropa Ittifoqida korporativ boshqaruvning muhim qismi kengash va boshqaruvning ajratilishidir. Kuzatuv kengashi strategiya va qonun-qoidalar uchun mas'uldir, boshqaruv organi esa ushbu strategiya va qonun-qoidalarning realizatsiyasi uchun javobgardir. Ushbu taqsimot aniq struktura va javobgarlik uchun muhimdir.

- Mustaqil qo'mitalar tashkil etish: Yevropa Ittifoqida korporativ boshqaruvning yana bir muhim qismi mustaqil qo'mitalar tashkil etishdir. Ushbu qo'mitalar moliya, muvofiqlik, inson resurslari va atrof-muhit masalalari kabi muayyan sohalarni nazorat qilish uchun javobgardir. Bu kompaniyalarning amaldagi qonunlar va qoidalarga muvofiq ishlashini va axloqiy me'yorlarga rioya qilishini ta'minlaydi.

- Axborotni oshkor qilish: Axborotni oshkor qilish ham Yevropa Ittifoqida korporativ boshqaruvning muhim jihati hisoblanadi. Korxonalar o'z faoliyati, moliyasi va muvofiqligi to'g'risida muntazam hisobotlarni taqdim etishlari shart. Axborotning

oshkor etilishi kompaniyaga nisbatan shaffoflik va ishonchni oshiradi hamda kompaniyani investorlar uchun yanada jozibador qiladi.

- Kompensatsiya va rag'batlantirish: Yevropa Ittifoqidagi yana bir muhim korporativ boshqaruv amaliyoti tegishli kompensatsiya va rag'batlantirish sxemalaridan foydalanish hisoblanadi. Bu rahbariyat va xodimlarning munosib va adolatli tarzda taqdirlanishini hamda biznesni muvaffaqiyatli yuritish uchun rag'batlarning mavjudligini ta'minlaydi.

- Boshqaruv kengashini saylash: Yevropa Ittifoqida aksiyadorlar kengash a'zolarini saylash huquqiga ega. Bu aksiyadorlar va kompaniya o'rtasida mustahkam aloqa o'rnatadi va aksiyadorlar manfaatlari hisobga olinishini ta'minlaydi.

Bu amaliyotlar O'zbekistondagi kompaniyalar uchun ham foydali bo'lishi mumkin. Boshqaruv va menejmentni ajratishni qabul qilish orqali kompaniyalar aniq struktura yaratishi va nazorat mexanizmlarini kuchaytirishi mumkin. Mustaqil qo'mitalar tashkil etish esa kompaniyaning mahalliy qonunlar va xalqaro standartlarga muvofiq ishlashini hamda axloqiy me'yorlarga rioya etishini ta'minlashga yordam beradi. Axborotni oshkor qilish kompaniyaga bo'lgan ishonchni oshirishi va uni investorlar uchun yanada jozibador qilishi mumkin.

Shuningdek, O'zbekistonda korporativ boshqaruvga oid barcha me'yoriy-huquqiy hujjatlar va standartlar samarali bo'lishi va mamlakatning o'ziga xos ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlash uchun Yevropa Ittifoqining tajribali boshqaruv kengashi a'zolari va boshqa ekspertlari bilan ishlash orqali ilg'or tajribalarni o'zlashtirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Jumladan, bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 24-martdagi "Davlat aktivlarini boshqarish agentligi faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"[2] gi PQ-101-son Qarorida Davlat ishtirokidagi korxonalarda zamonaviy korporativ boshqaruv tizimini joriy qilish, ularning faoliyat samaradorligini oshirish va dividend siyosatini takomillashtirish maqsadida Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki tomonidan jalb etilgan ekspertlar bilan hamkorlikda Davlat ishtirokidagi korxonalar uchun yangilangan Korporativ boshqaruv qoidalari va Axloq kodeksi ishlab chiqilishi belgilangan.

"Yevropa Ittifoqida korporativ boshqaruvning yana bir muhim jihati ekologik va ijtimoiy standartlarni qo'llab-quvvatlashdir. Kompaniyalar nafaqat iqtisodiy jihatdan harakat qilishlari, balki ularning ijtimoiy va ekologik ta'siri uchun javobgarlikni ham o'z zimmalariga olishlari shart. Barqarorlik manfaatlaridan kelib chiqqan holda, kompaniyalar o'zlarining biznes amaliyotlarini ekologiyani asrash va ijtimoiy mas'uliyat maqsadlariga mos kelishini ta'minlashga mas'uldirlar"[3].

Umuman olganda, Yevropa Ittifoqidagi korporativ boshqaruv amaliyotlari O'zbekistondagi kompaniyalar uchun korporativ boshqaruvni yaxshilash va xalqaro standartlarga mos kelishda qo'llanma bo'lib xizmat qilishi mumkin. "Samarali korporativ boshqaruv investorlarning ishonchini oshirishi, huquqbuzarlik va korrupsiya xavfini kamaytirishi va pirovardida kompaniyaning o'sishi va rentabelligini oshirishiga xizmat qiladi. Qat'iy korporativ boshqaruvga amal qiladigan kompaniyalar ko'proq investitsiyalar va umumiy iqtisodiy farovonlikning oshishiga erishishlari mumkin"[4]. Yana bir muhim sabab shundaki, samarali korporativ boshqaruv korrupsiyani kamaytirishga ham yordam beradi. Bunda tizim shaffoflikni yaxshilaydi

va noqonuniy savdo operatsiyalarini yashirishni qiyinlashtiradi. O'zbekistonda korrupsiya bilan bog'liq muammolar hamon saqlanib qolmoqda, uni korporativ boshqaruvni joriy etish orqali kamaytirish mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, O'zbekistonda Yevropa korporativ boshqaruv amaliyotining joriy etilishi ko'plab afzalliklarga ega. Bu orqali mamalakatimiz imijini yaxshilash hamda xalqaro nufuzli investorlar va tashkilotlarning mamlakatimizga bo'lgan ishonchini oshirishimiz mumkin. Tizimning samarali va maqsadga muvofiq bo'lishini ta'minlash uchun me'yoriy-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish va amalga oshirishda hukumat va biznes vakillari birgalikda ishlashi ham muhim o'rin tutadi. Agarda bu jarayon muvaffaqiyatli kechsa, iqtisodiyotni mustahkamlash, korrupsiyani kamaytirish va mamlakat obro'sini yaxshilashga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bolshakov S. N. Corporate Governance and Social Responsibility in Europe // Corporate governance and innovative economic development of the North: Bulletin of the Research Center of Corporate Law, Management and Venture Capital of Syktyvkar State University. 2018. №1. P. 90-99.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 24-martdagi "Davlat aktivlarini boshqarish agentligi faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-101-son Qarori / O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi (<https://lex.uz/uz/docs/-6417153>)

3. European Confederation of Directors' Associations. "A Guide to Corporate Governance Practices in the European Union". (www.ifc.org)

4. Kenjayeva U.F. O'zbekistonda korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirishning asosiy yo'llari // Monografiya. – T.: Iqtisodiyot, 2023. – 77 b.

КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИЧКИ АУДИТНИНГ АҲАМИЯТИ

Тошпулатов Фаррух Бахтиёрович

Тошкент Кимё халқаро университети мустақил изланувчиси

Аннотация

Корпоратив бошқарув самарадорлигини ошириш ички аудит жараёнида молиявий-хўжалик фаолиятини турли жиҳатларини акс эттирувчи меҳнат унумдорлиги, фонд самарадорлиги, таннарх, ялпи даромад, рентабеллик кўрсаткичларини ўрганиш, ҳар бир кўрсаткични ҳисоблаб чиқиш ва умумий таъсирини баҳолаш асосида аниқланади. Пировардида корпоратив бошқарувнинг молиявий-хўжалик фаолияти унинг ишончлилиги, барқарорлиги ва истиқболли эканлигидан далолат бериши керак. Юқоридагилар ўз навбатида муаммони ўрганишнинг услуб ва усуллар мажмуасини ўз ичига олади.

Калит сўзлар: корпоратив бошқарув, молиявий таҳлил, ички аудит, ташқи аудит, соф активлар рентабеллиги, молиявий ҳолат таҳлили, молиявий ҳолат